

'Toen Jezus werd weggeleid, hielden de soldaten een zekere Simon van Cyrene aan, die net de stad binnenkwam. Ze legden het kruis op zijn rug en lieten het hem achter Jezus aan dragen.' (Lc. 23, 26)

Gemeente,

'Niemand kan echt aan iemand anders zien hoe die zich voelt. Iedereen, en zeker iemand die iets ernstigs is overkomen, heeft die ervaring: je praat, je doet de afwas, laat de hond uit, stempelt een kaartje voor de bus, je zegt vriendelijk goedendag en dank u wel en iedereen reageert op je zoals je nu eenmaal reageert. Alsof alles heel gewoon is.

Maar onder elk gebaar en elk woord gaapt een afgrond waar je zo in kunt vallen. Want er is iemand niet, er is iemand verdwenen van wie je hield, voorgoed of misschien voorgoed en heel die ogenschijnlijk normale wereld is een onbegrijpelijke fictie, aangezien helemaal niets meer normaal is.'

Treffend bracht zo iemand het volstekte alleen zijn onder woorden van iemand die rouwt en lijdt. Niemand kan echt aan iemand zien hoe die zich voelt. Ondanks alle goed bedoelde woorden, de bemoedigende arm om je schouder, zelfs de tranen die met je mee gehuild worden ben je alleen. In al het medeleven kan tenslotte niemand het leven dat jij leidt echt mee leven.

Er is het joodse gebruik dat rouwenden zich een poos moeten gedragen als uitgestotenen. Na de begrafenis mogen ze zeven dagen lang zich niet wassen, geen schoenen dragen, ze moeten hun gezicht bedekken en mogen hun huis niet verlaten, ze mogen met niemand praten en niet werken. Ze behoren een poosje niet tot de gemeenschap, ze zijn buitenstaanders geworden. De wereld draait door, de zon schijnt en de vogels fluiten, er klinkt muziek, de mensen gaan naar hun werk en lachen vrolijk om elkaars grappen – maar jij hoort er niet bij. Je bent een vreemde geworden. Er is een onoverbrugbare kloof tussen jou en de anderen. Er is niemand die weet wat jij voelt. Jij bent niet te helpen. Die eenzaamheid moeten de overlevenden van een ramp ook ervaren. Voor even is een vluchtelingenkamp, een terreurplek, een oorlogsgebied etc. zichtbaar in alle huiskamers op tv., wereldwijd. Voor de camera's zie je verdwaasde mensen, huilend, wanhopig, murw, getraumatiseerd door het onvoorstelbare. Maar dan wenden de camera's zich weer af, en gaat de wereld over tot de orde van de dag. Zo gaat het ook als een dierbare overlijdt. Voor even is alle aandacht op je gericht. Maar dan herneemt het leven zijn gang, alsof er niets gebeurd is. Er is niemand die

weet wat iemand die lijdt onder een verlies, lijdt onder het leven echt voelt. Hij, zij is niet te helpen. Alle troost is schrale troost. En toch: we leven met elkaar mee, zeggen we. Tonen we geen sympathie en medelijden? Er worden hulpacties op gang gezet, publieke verontwaardiging breekt los bij een humanitaire ramp. ‘We staan om je heen’, zeggen naasten als je rouwt om het verlies van een dierbare. Maar helpt het echt, kunnen we echt voelen wat een ander voelt? We hebben goede bedoelingen, doen ons best. Fantastisch natuurlijk. Maar lukt het ons wel echt om die extra mijl met iemand op te lopen? Bestaat echte ‘solidariteit’ wel? Is medelijden wel mogelijk? *Draagt niet ieder zijn kruis alleen?*

Bij die vraag wil ik vandaag – de derde zondag in de 40 dagen tijd, de tijd op weg naar Pasen - graag een moment stilstaan. Laten we het over *mede lijden* hebben. Wat dat is, hoe we dat doen, en of we het werkelijk wel kunnen: iemands leed mee lijden, com-passie betonen. Het evangelie vertelt het verhaal over Simon van Cyrene; een enkel vers in het lijdensverhaal, maar toch, het roept een wereld op. ‘Toen Jezus werd weggeleid, hielden de soldaten een zekere Simon van Cyrene aan, die net de stad binnenkwam. Ze legden het kruis op zijn rug en lieten het hem achter Jezus aan dragen.’ (Lc. 23, 26)

Blijkbaar is het volgens het evangelie tóch mogelijk: het leed van anderen, nee zelfs het lijden van Christus, mee lijden, tenminste voor een deel. Blijkbaar kun je het toch, zo lijkt het, het kruis van een ander een stuk meedragen, zodat zijn last verlicht wordt. Ook al word je niet met Jezus gekruisigd, je kunt wel voor een deel zijn kruis dragen. [Blijkbaar is ‘compassie’ geen woord dat je alleen maar moet wantrouwen omdat er altijd wel verholen eigenbelang aan ten grondslag ligt, of sentimenteel onvermogen.]

Simon van Cyrene. Rooms-Katholieken kennen Simon die Jezus zijn kruis hielp dragen uit de vijfde kruiswegstatie, een vertrouwde figuur uit de katholieke spiritualiteit. In de protestantse wereld is hij niet zo bekend. Zou dat ook te maken kunnen hebben met de concentratie op het kruis in de protestantse geloofsleer, waarin Christus en Christus alléén de zonden van heel de wereld op zijn schouders neemt en verzoent, dat er in zijn schaduw niemand anders kan staan die ook een kruis draagt? Het lijkt ondenkbaar in de protestantse geloofsbeleving dat wij ook het kruis van Christus zouden dragen.

Het kruis dragen áchter Jezus aan, is een bekend beeld uit de christelijke spiritualiteit. Maar als je het evangelie leest, zou het best wel eens zo hebben kunnen zijn dat Jezus niet zélf zijn kruis gedragen heeft, maar dat deze Simon van Cyrene het heeft gedragen, de héle kruisweg van het

paleis van Pilatus naar Golgotha. Jezus lijdt blijkbaar zijn lijden niet alleen, er zijn anderen die ook zijn kruis dragen. Een zwarte Zuid-Afrikaanse theoloog die een proefschrift schreef over Christus en het lijden van de zwarte bevolking onder het apartheidsbewind gaf het als titel mee: *The Crucified among the Cross Bearers*. De gekruisigde onder de kruisdragers. Jezus lijdt niet alleen. En de kruisdragers lijden niet alleen, God lijdt met hen mee.

Het woord com-passie, mede-lijden komt uit de Middeleeuwen. Compassie stond voor de ervaring dat wij in ons lijden het lijden van Christus meelijden, dat Christus het leed van de mensen meelijdt. En dat wij daarom elkaar nabij kunnen zijn in het lijden, com-passie kunnen hebben met anderen. In het lijden van mensen lijdt Christus immers mee.

Zo beleefde ook de apostel Paulus zijn lijden als een meelijden met Christus. In vers 10 van 2 Korinte 4 zegt hij het zo: ‘we dragen in ons bestaan altijd het sterven van Jezus met ons mee’, zegt hij (2 Kor. 4: 10) Ergens anders: ‘wij zijn kinderen van God, erfgenamen van Christus en delen daarom in het lijden van Jezus.’ (Rom 8:17) Christus en wij, wij en Christus – we zijn elkaar zo close dat we in elkaars lijden delen.

Wat weten we van Simon van Cyrene? Een aantal jaren geleden was er die ophefmakende film van regisseur Mel Gibson, *The Passion of the Christ*, waarin van dit ene vers een aangrijpende episode in het kruisigingsdrama is gemaakt. We zien Simon radicaal veranderen van iemand die niets met Jezus te maken wil hebben in een man die voor Jezus wil opkomen en achter hem aangaat. De gebeurtenissen van die ene dag hebben Simon ertoe gebracht een volgeling van Jezus te worden? De filmmaker Gibson zuigt dat niet helemaal uit zijn duim. Hij zou best eens gelijk kunnen hebben. Door de evangelist Marcus wordt Simon van Cyrene geïntroduceerd als ‘de vader van Alexander en Rufus’, alsof het om bekenden gaat in de vroege christelijke gemeente. Waarschijnlijk waren zij zelf christen, de zonen, maar wellicht ook de vader. Blijkbaar maakt deze Simon zo’n tien, twintig jaar later met zijn familie deel uit van het christelijke netwerk.

In alle drie de synoptische evangeliën (Mattheüs, Marcus en Lucas) komt Simon van Cyrene voor. In twee ervan wordt vermeld dat Simon met tegenzin het kruis opneemt: de Romeinen dwongen hem het te dragen. Marcus weet nog te melden dat Simon van Cyrene een voorbijganger was die net in de stad is gearriveerd. Als toevallige passant werd hij blijkbaar in het kruisigingsdrama betrokken, door Romeinse soldaten geronseld uit het toegestroomde publiek.

Wat deed Simon daar op die dag, op die plek? Wat had hij daar te zoeken? Cyrene was een oude Griekse nederzetting aan de kust van

Noord-Afrika, ver uit de buurt. Zijn naam Simon doet vermoeden dat hij een jood was uit de diaspora die naar Jeruzalem was gekomen voor de viering van het Pascha.

Niet bepaald voor een kruisiging dus. Integendeel, daarvan heb je je als jood ook verre te houden. Iedere Jood wist immers dat iemand die op 'een paal gehangen' werd, door God vervloekt was, en daarmee wil je je niet onrein laten maken. (Deuteronomium 21 vers 22 en 23). Bij een kruisiging blijf je uit de buurt. En helemaal als het schouwspel niet deugt. Als de veroordeelde het onschuldige slachtoffer lijkt te zijn van een vuil politiek spelletje dat er tussen de joodse elite en de Romeinse bezetter werd gespeeld. Als Simon inderdaad Jood was, is zijn protest het kruis te dragen principieel geweest. Zo iets doe je niet. Hij had in de buurt van de veroordeelde Jezus niets te zoeken.

En toch wordt hij in het drama betrokken. Tegen wil en dank eigenlijk. Zo gebeurt het ook eigenlijk altijd, wanneer mensen elkaars lijden gaan delen, met elkaar mede-lijden. Aan echt medelijden liggen zelden motieven of intenties ten grondslag, overwegingen van zal ik wel of zal ik niet. Echte compassie komt niet voor uit hoogstaande morele principes of geloofsovertuigingen, wordt niet gestuurd door edele doelstellingen. Waarom helpt de ene mens de ander? Er is onderzoek gedaan naar de motieven van hen die in de oorlog hun leven in de waagschaal stelden door Joodse onderduikers te herbergen. Met een teleurstellend resultaat, als je tenminste van zulke helden een edelmoedige ethiek zou verwachten. Waarom ze het deden? Nou gewoon, omdat het moest. Ze waren nu eenmaal in de buurt, ze ontkwamen er niet aan, je moest toch wel? Hetzelfde antwoord krijg je van mensen die op straat tussenbeide komen bij een daad van zinloos geweld. Ze moesten wel, en bedachten zich geen moment. Ze werden gedwongen, als het ware, geprest door de omstandigheden, als toen Simon van Cyrene. Er werd een appèl op ze gedaan, en zonder na te denken gingen ze er op in, gaven ze zich over aan de situatie.

Misschien is dat wel het enige medelijden – je kunt het appèl dat op je gedaan wordt gewoon niet weigeren - dat goed te vertrouwen is, dat zuiver is en transparant. Er is ook een ander medelijden, geraffineerd berekenend, waarbij het lijkt *alsof* je buigt voor de ander, maar je in werkelijkheid zichzelf boven hem verheft. Het medelijden dat filosofen als Nietzsche hebben ontmaskerd, of schrijvers als Albert Camus.

De rechter Clamence (in Camus' roman *De Val*) heeft het zo ontzettend goed getroffen met zichzelf. Zijn leven bestaat uit een en al ontferming over de wees en de weduwe. In zijn werk, maar ook op straat. 'Ik vond

het bijvoorbeeld heerlijk om blinden te helpen de straat oversteken. Als ik maar in de verte iemand zag, die aarzelend met een stok op een hoek van de straat stond, haastte ik me er heen en altijd was ik er, ook al scheelde het maar een paar seconden, iets eerder bij dan een ander, die wellicht al een behulpzame hand had uitgestoken. Ik gunde het niemand anders die blinde te mogen helpen en ik geleidde hem met een zachte, maar zekere arm tussen de witte strepen door langs alle verkeersobstakels naar de veilige haven van het trottoir, waar we, beiden min of meer ontroerd, afscheid van elkaar namen. Ik vond het prettig de mensen de weg te mogen wijzen, of ze een vuurtje te mogen geven, of een handje te helpen bij een te zwaar geladen kar, een automobilist met motorpech te helpen duwen, het krantje van de heilsoldate te kopen, of de bloemen van een oud vrouwtje, hoewel ik drommels goed wist dat ze die op het kerkhof van Montparnasse gegapt had. Aalmoezen geven deed ik ook voor mijn plezier, maar dat is moeilijker uit te leggen. Een van mijn vrienden, een christelijk man, gaf ronduit toe, dat hij, als hij een bedelaar naar zijn huis toe zag komen, altijd iets van ergernis voelde. Nou, bij mij was het net omgekeerd - veel erger, ik voelde een uitbundige vreugde!

In de roman van Camus biecht deze rechter op hoe hij zich vroeger zo als een soort Übermensch boven de mensheid plaatste. Door zich in zijn medelijden neerbuigend te verlekken aan het leed van anderen waande hij zich een volmaakt mens, een heilige. Iemand die eenzaam buiten en boven de mensen staat.

Eén gebeurtenis geneest hem dan van dit valse medelijden. Op een avond in Parijs hoort hij op een brug over de Seine een vrouw – vanuit het water? - om hulp schreeuwen, een appèl op hem doen, waaraan hij zich niet kán onttrekken. Net als Simon van Cyrene, net als die verzetshelden in de oorlog. Voor echt medelijden kies je niet; het overkomt je, je kunt je er niet aan onttrekken dan alleen door schuldig te worden. Maar dat doet de rechter van Camus dan ook: hij stopt zijn oren dicht, verzint een smoes voor zichzelf – hij met nog sigaretten kopen - en loopt door.

Een dramatische wending in zijn leven. Na die gebeurtenis kan hij zijn vak als rechter niet meer uitoefenen. Hij kan eenvoudig niemand meer veroordelen die in de ogen van de mensen, de publieke moraal, schuldig is en straf verdient. Hij weet nu beter: hij had die avond niks fouts gedaan, zou er nooit een strafblad voor krijgen. Maar hij had – in een fractie van een seconde - iemand in de steek gelaten door niet haar kruis

te willen dragen, en daarmee voorgoed het recht verloren om als rechter over anderen te oordelen.

Medelijden is blijkbaar geen daad van mensen die een positief besluit nemen om in actie te komen. Ze geven toe, ze geven zich over aan de situatie, ze laten de gebeurtenis als het ware over zich heen komen. Ze verzetten zich niet tegen het appèl dat op hen gedaan wordt. Niets doen, dat kost dan moeite; weigeren te hulp te schieten, dat vraagt om excuses, om energie, om een daad. Je onttrekt je, je vlucht, je sluit je ogen, je kijkt weg. Je verricht een daad - waardoor je schuldig wordt.

Ik moest aan die rechter denken, omdat hij precies doet wat Simon van Cyrene weigert: zich aan het drama van het lijden van anderen onttrekken. Hij doet dat, zoals wij dat ook zo vaak doen. We kopen ons schuldgevoel dan af met een giro-overschrijving, een traan voor de tv, of een extra euro voor de daklozenkrant. Zo kunnen we toeschouwers blijven, en laten de mens die lijdt alleen met zijn leed. Zo bestendigen we de onoverbrugbare kloof die gelooft en misschien ook wel wíl geloven dat er geen werkelijk mede lijden kán bestaan.

Het evangelie verklaart dat geloof voor vals, een pseudo-geloof. Leed is niet te delen? je kunt tenslotte alleen toekijken? We komen die overtuiging massaal tegen ook in de Bijbel bij de meeste spelers uit het dramatische lijdensverhaal van Jezus. ‘Het volk stond toe te kijken,’ lezen we (vs.35). En tenslotte: **48** De mensen die voor het *schouwspel* samengekomen waren en de gebeurtenissen hadden gadeslagen, keerden terug naar huis, terwijl ze zich op de borst sloegen. **49** Alle mensen die Jezus gekend hadden waren *op een afstand blijven staan*, ook de vrouwen die hem vanuit Galilea gevolgd waren en alles hadden zien gebeuren.

Ze hebben het drama van de lijdende Jezus allemaal als een schouwspel beschouwd, waarvan ze tot het einde toe publiek bleven. Het lijdensverhaal schetst een theater waarin mensen verschillende rollen innemen, verschillende houdingen tegenover de lijdende mens Jezus, waarmee God zich heeft vereenzelvigd. Hij wordt gekruisigd. En wat doen de anderen? Eerst zijn er de Romeinen die het kruis opleggen, dan het volk dat om het kruis roept, de geestelijke leiders die er in bewilligen. Maar in dit laatste bedrijf van het drama zijn er nog maar twee soorten mensen over: de massa van de weggangers aan de ene kant, en die ene medelijder, Simon van Cyrene, aan de andere. Wat is het verschil? Is de ene mede lijder nu een beter, hoogstaander mens dan de andere? Doet hij wat zij allemaal nalaten? Neen. *De kijkers slagen erin*

om op afstand te blijven. Dat is het enige verschil. Alleen Simon van Cyrene lukt dat niet, hij krijgt daarvoor de kans niet. Hij ontkomt er niet aan, en moet zich wel laten inschakelen. Hij slaagt er niet in zich buiten het drama te houden, maar wordt er onderdeel van.

Hij heeft er niet over kunnen nadenken, zijn motieven en principes om de kruisweg mee te lopen doen er eigenlijk niets toe: en toch, hij draagt het kruis van Jezus. Een daad, of moet ik gewoon zeggen: een gebeurtenis die hem overkomt, waardoor zijn leven – als we de overlevering geloven - ingrijpend verandert.

Misschien is dat het, wat het evangelie ons wil zeggen. Staat dat ene vers daarom in de bijbel: zo, zoals Simon van Cyrene het overkwam, zo kan ons het medelijden ook overkomen, als we ons er niet met geweld aan onttrekken. We hebben er niet om gevraagd, en we staan net als Simon voor de keus die eigenlijk geen keus is: wegkijken, of mede lijden, je mee laten nemen in het lijden van anderen.

In onze westerse cultuur blijven we het liefst op onszelf. Met ons eigen geluk, maar ook met ons eigen leed. We zijn huiverig om elkaar te laten delen in elkaars leven. Daarom is elkaar troosten ook zo moeilijk. ‘Je weet niet wat ik meemaak’, zegt iemand in de rouw al gauw, als hij het liefste dat hij heeft verloren heeft. Wat weet jij ervan? ‘Ik klaag niet, maar je moest eens weten’, zei een dierbaar familielid altijd, en schiep daarmee een onoverbrugbare kloof tussen zichzelf en alle anderen. Ook al wil je troostend nabij zijn, de troost wordt op voorhand onmogelijk gemaakt.

Leed maakt je een vreemde voor anderen; anderen blijven vreemden voor jou. Er zit een kern van waarheid in. Ik wijs nog een keer op dat joodse rouwgebruik: wie lijdt is een uitgestotene.

Maar het evangelie wijst ook een andere weg. Jezus draagt, als gekruisigde onder de kruisdragers, zijn kruis niet alleen. Hij draagt ons kruis, en wij dragen net als Simon van Cyrene het zijne, al is het maar voor een stukje. Dat verbindt ons met hem, dat verbindt ons met elkaar.

Com-passie dat is niet een individuele deugd, of een emotie, die je hebt of niet. Het is vanuit christelijk perspectief het medelijden van God zelf die niet *wil* wegkijken, zich door het leed van de wereld heeft mee laat nemen, en een van ons is geworden. Het is ook het medelijden van Simon van Cyrene, die niet wegkijken *kon* en zo deel kreeg aan het

lijden van God. We lijden niet alleen, in het medelijden hebben we deel aan het lijden van God.

Simon van Cyrene is niet alleen gebleven, maar heeft nog steeds navolgers. In Engeland en Schotland heb je de Cyrenëeners, 'the Cyrenians' een beweging die zich tooit met de naam van deze Simon. Een organisatie die berust op vrijwilligers die 'mensen ondersteunen op hun levensweg, zonder familie, werk of sociale gemeenschap'. Ze verzorgen opvang voor dak- en thuislozen en andere groepen in de samenleving. Ze maken niet veel woorden vuil over waarom ze het doen. 'Elkaars last dragen', 'sharing the burdens', dat is hun leidraad. Het zijn gewone mensen, geen heiligen. Waarom ze het doen? Ze kunnen eenvoudig niet weggijken.

Amen